
حایگاه توریسف در همبستگی بین المللی

دکتر حسن موثق

استادیار حقوق بین الملل
پژوهشگر برتر سال ۹۱ دانشگاه آزاد تبریز

انتشارات آیدین

سرسناسه	:	چاپ اول ۱۳۹۱
عنوان و نام پدیدآور	:	جایگاه توریسم در همبستگی بین‌المللی / حسن موثقی.
مشخصات نشر	:	تبریز: آیدین، یانار، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	:	۳۲۸ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۵۸۷۱-۱۸-۰
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۳۰۳-۳۲۵؛ همچنین به صورت زیرنویس.
یادداشت	:	واژه‌نامه.
موضوع	:	گردشگری
موضوع	:	گردشگری -- همکاری‌های بین‌المللی
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۰ م ۸۳ / آ ۱۵۵ G
رده بندی دیویی	:	۴۷۹۱/۳۳۸
شماره کتابشناسی ملی	:	۲۶۲۹۲۷۴

انتشارات یانار

انتشارات آیدین

تبریز- خیابان شریعتی شمالی - نرسیده به سینما ۲۹ بهمن

تلفن: ۵۵۵۳۲۵۹ - تلفاکس: ۵۵۳۰۵۲۳ - ۰۴۱۱

Email: Aydin. publication@ Gmail.com

جایگاه توریسم در همبستگی بین‌المللی

دکتر حسن موثقی

※ چاپ اول ۱۳۹۲ تبریز ※ شمارگان ۱۰۰۰ نسخه

※ لیتوگرافی نگین ※ چاپ پرنیان ※ قیمت ۱۲۵۰۰ تومان

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۵۸۷۱-۱۸-۰

به نام خدا

تا پنجاهی که یک جهانگرد میگذرد کشور اسلامی به سر می برد، دولت مسلمان موظف به
تأمین آسایش و رفاه اوست و اگر هم یک جهانگرد خارجی در کشور اسلامی دچار
حادثه شود و دارای خود را از دست بدهد دولت اسلامی موظف به تأمین
معیشت و خسارات اوست.

از فرمایشات کبریا سرالزمین حضرت علی (ع)

عناوین اختصاری

UN.	United Nations
ICJ.	International Court of Justice
AJIL.	American Journal of International Law
EJIL.	European Journal of International Law
EPIL.	Encyclopedia of Public International Law
RCADI.	Recueil des Cours, Academie de Droit International
ISJ.	International Studies Journal
HRQ.	Human Rights Quarterly

فهرست مطالب

۱۱	یادداشت مؤلف
۱۳	مقدمه
۱۶	پی‌نوشت‌ها

فصل اول: کلیات و مبانی

۱۷	الف- واژه‌شناسی توریسم
۲۰	ب- تعریف توریسم
۲۴	ج- اهمیت توریسم
۲۷	د- اهداف توریسم
۳۰	ه- مکاتب توریسم
۳۲	و- کارکرد توریسم
۳۷	پی‌نوشت‌ها

فصل دوم: توریسم در بستر تاریخ

۴۱	الف- تحولات تاریخی توریسم
----	---------------------------

ب- نقش جاده ابریشم در رونق توریسم.....	۴۲
پی‌نوشت‌ها.....	۵۲

فصل سوم: آثار و ابعاد توریسم

الف- آثار فرهنگی توریسم.....	۵۳
ب- توریسم و ارزش‌های زیست‌محیطی.....	۶۰
ب-۱- آلودگی‌های زیست‌محیطی.....	۶۵
ب-۲- تقلیل منابع طبیعی.....	۶۵
ب-۳- نتایج فیزیکی سفرهای گردشگری.....	۶۶
ج- آثار اجتماعی توریسم.....	۷۰
د- آثار اقتصادی توریسم.....	۷۴
ه- ابعاد سیاسی توریسم.....	۷۹
پی‌نوشت‌ها.....	۸۴

فصل چهارم: توریسم به مثابه یک صنعت

الف- اصول حاکم بر صنعت توریسم.....	۸۹
ب- علل رشد و توسعه توریسم.....	۹۲
ج- اطلاع‌رسانی راجع به توریسم.....	۹۵
د- جاذبه‌های توریسم.....	۱۰۰
ه- سیاست‌های حاکم بر توریسم.....	۱۰۹
پی‌نوشت‌ها.....	۱۱۴

فصل پنجم: تنوع توریسم

الف- توریسم درمانی.....	۱۲۵
ب- توریسم ورزشی.....	۱۳۰
ج- توریسم فضایی.....	۱۳۸
د- توریسم مذهبی.....	۱۴۲

هـ- توریسم فرهنگی	۱۴۴
و- توریسم ماجراجویانه	۱۵۱
ز- ژئوتوریسم یا گردشگری زمین‌شناسی	۱۵۴
ح- اکوتوریسم یا طبیعت‌گردی	۱۶۰
پی‌نوشت‌ها	۱۶۵

فصل ششم: مخالفان و موافقان

الف- منتقدین توسعه توریسم	۱۷۱
ب- طرفداران توسعه توریسم	۱۷۵
پی‌نوشت‌ها	۱۸۰

فصل هفتم: تجربیات کشورها در حوزه توریسم

الف- کارکرد توریسم در پادشاهی مالزی	۱۸۳
ب- رشد توریسم در تونس	۱۸۹
ج- کارکرد توریسم در انگلستان	۱۹۲
د- وضعیت توریسم در استرالیا	۲۰۲
هـ- وضعیت توریسم در ترکیه	۲۰۴
و- گردشگری در کنیا	۲۰۹
پی‌نوشت‌ها	۲۱۱

فصل هشتم- جامعه بین‌المللی (دهکده جهانی)

الف- جامعه بین‌المللی، جامعه‌ای مبتنی بر همبستگی	۲۱۵
ب- افق‌های جامعه بین‌المللی	۲۱۶
ج- خصوصیات جامعه بین‌المللی	۲۲۱
د- هنجارهای برتر از اراده فردی دولت‌ها	۲۲۷
هـ- از اراده فردی دولت‌ها تا اراده کل جامعه بین‌المللی	۲۲۸
و- همبستگی بین‌المللی در سایه تفاهم دولت‌ها	۲۳۰
پی‌نوشت‌ها	۲۳۴

فصل نهم- چشم‌اندازهای اعلامیه هزاره ملل متحد راجع به همبستگی و صلح جهانی

الف- چشم‌اندازها و تعهدات	۲۴۲
---------------------------	-----

۲۴۳	ب- ارزش‌ها و اصول.....
۲۴۹	ج- صلح، امنیت و خلع سلاح.....
۲۵۱	د- توسعه و ریشه‌کنی فقر.....
۲۵۵	ه- حفاظت از محیط زیست مشترک.....
۲۵۶	و- حقوق بشر، دموکراسی و حکومت مطلوب (بهمامداری).....
۲۵۷	ز- حمایت از آسیب‌پذیران.....
۲۵۸	ح- تأمین نیازهای ویژه آفریقا.....
۲۵۹	ط- تقویت سازمان ملل متحد.....
۲۶۲	پی‌نوشت‌ها.....

فصل دهم- طلایه‌داران همبستگی بین‌المللی

۲۶۷	الف- سازمان جهانی گردشگری.....
۲۶۹	ب- شورای جهانی سفر و جهانگردی.....
۲۷۰	ج- اتحادیه جهانی آموزش حرفه‌ای جهانگردی.....
۲۷۱	د- اتحادیه بین‌المللی گردشگری.....
۲۷۱	ه- فدراسیون جهانی راهنمایان گردشگری.....
۲۷۱	و- اتحادیه بین‌المللی دفاتر خدمات مسافرتی.....
۲۷۲	پی‌نوشت‌ها.....

فصل یازدهم: توریسم و صلح جهانی

۲۷۳	الف- تعامل صلح و همبستگی بین‌المللی.....
۲۷۷	ب- شاخصه‌های صلح‌گرایی: گردشگری، تجارت، رقابت‌های ورزشی و علمی.....
۲۸۳	ج- گردشگری افق درخشان تفاهم فرهنگی ملل.....
۲۸۷	د- رنسانس گردشگری.....
۲۹۱	پی‌نوشت‌ها.....
۲۹۵	نتیجه‌گیری.....
۳۰۱	پی‌نوشت.....
۳۰۳	فهرست منابع.....

یادداشت مؤلف

هر زمان که در مقابل تلویزیون شاهد تبلیغات راجع به مسافرت و ماجراجویی و صعود به قله یا شرکت در فستیوال‌های گوناگون در پاره‌ای کشورها هستیم و شادی و سرور و پیوند معنوی انسان‌هایی از نژادها، اقوام و ملل متنوع را نظاره‌گریم، به ارزش و اهمیت گردشگری- که راهکار اصلی وحدت جهانی معنویت و همبستگی فرهنگی‌هاست- پی می‌بریم. جنگ برای بشر وضعیت استثنائی دارد و تکامل او، منوط به داشتن روح صلح‌گرایی است. پروردگار، کره زمین را بزرگ و پهناور خلق کرده و نعمت‌های آن، چنان فراوان است که جنگ به خاطر بقا یا زیاده‌خواهی، حتی برای یک دقیقه شرم‌آور است.

ما انسان‌ها، جانشین خداوند در روی زمین هستیم و فرمان به آبادانی و تلاش برای رستگاری در سایه رفتارهای پسندیده انسانی داریم و آغاز این تحول معنوی- فرهنگی، افزایش ارتباطات فرهنگی و آشنایی با هم است. بنابراین، اغراق نخواهد بود که در کنار پیامبران و قدیسان که برای ساختن یک جهان معنوی به پا خاستند، به مردان بزرگ و نستوهی که اولین گام‌های فرهنگ‌سازی سفر و ارتباطات معنوی- فرهنگی را در مسیر حیات بشری برداشتند، درود فرستاد و از آنها به خاطر این انقلاب عظیم فرهنگی قدردانی کرد. نفرت، کینه و دشمنی اقوام، ملل و دول، نتیجه فقدان آگاهی کافی و جهالت است چرا که پدیده‌ای به نام گردشگری قادر است این ابرهای تیره را کنار زده و با شفاف‌سازی، ارتباط جوامع را به سوی همبستگی بین‌المللی سوق دهد. در این کتاب، قصد داریم به ارائه تصویری صحیح از آثار و نتایج گردشگری در عرصه روابط بین‌الملل بپردازیم و نقش تأثیرگذار این صنعت را در بهبود روابط دولت‌ها و ارتقای سطح زندگی ملل دنیا اثبات کنیم.

در اینجا لازم می‌دانم از استاد فرزانه و گرامی‌ام، جناب آقای دکتر سیدقاسم زمانی، عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی، به خاطر ارائه افق‌های توسعه گردشگری و همچنین مدیر فاضل و فرهنگ‌دوست انتشارات آیدین، جناب آقای عباس‌پور، نیز سرپرست محترم آیشن کامپیوتر، سرکار خانم میرزاعلیلو، جهت تایپ و ارائه نظرات تخصصی در خصوص صفحه‌بندی و فهرست‌بندی مطالب سپاسگزاری کنم.

حسن موثقی

۱۳۹۱

مقدمه

جهان کنونی، همان دنیای ۶۰ سال قبل نیست. تا قبل از سال‌های پایانی جنگ جهانی دوم، همزیستی اساس روابط بین‌الملل بود اما با پایان جنگ، همکاری شعار جامعه بین‌المللی رسته از جنگ قرار گرفت و سازمان ملل متحد، نهاد این وحدت شناخته شد. اما حادثه ۱۱ سپتامبر و ظهور تهدیداتی نظیر جنایات سازمان یافته فراملی، تروریسم، گسترش عمودی و افقی سلاح‌های کشتار جمعی شامل سلاح‌های هسته‌ای- بیولوژیک، شیمیایی و میکروبی، منازعات داخلی شامل جنگ‌های داخلی، نسل‌کشی و دیگر خشونت‌های گسترده و منازعات بین کشورها، تهدیدات اقتصادی و اجتماعی شامل فقر، بیماری‌های مسری و تخریب محیط زیست^۱ خبر از ضرورت ایجاد نظم نوینی در روابط بین‌الملل می‌دهد که سازمان‌های بین‌المللی و کشورها باید در تدارک تحقق آن باشند.

وقتی به آمارهای اخیر سازمان ملل و سازمان‌های معتبر آمارگیری جهان مراجعه می‌کنیم نام ۱۰ کشور- چین، هند، روسیه، برزیل، ترکیه، مکزیک، اندونزی، لهستان، امارات و تایلند- را مشاهده می‌کنیم که با برنامه‌ریزی دقیق اقتصادی به عنوان ۱۰ اقتصاد نوظهور جهان در سال ۲۰۱۱، مطرح شده‌اند. تحولات جهانی در معیت رشد اقتصادی متوازن، موجب دستیابی این کشورها به سهم بیشتری از گردش ثروت مالی و تجارت جهانی شده است. در حالی که پس‌لرزه‌های بحران مالی ۲۰۰۸ میلادی جهان هنوز تمام نشده است این کشورها با دور زدن مشکلات، در مقام ۱۰ اقتصاد نوظهور جهان ایستاده و به احیای اقتصادی کل جهان و ۵ قاره بزرگ پرداخته‌اند و به طور قطع در آینده نه چندان دور این ۱۰ کشور نقش اساسی و بنیادین در توسعه پایدار و رونق اقتصاد جهانی عهده‌دار خواهند شد و شاهد افزایش دارایی و تبادل سود

و سرمایه به صورت کلان در این کشورها خواهیم بود. بدین ترتیب، آن‌ها به بزرگترین چالش‌های پیش‌رو که عبارت است از: بیکاری، تورم و رشد سریع نقدینگی پایان داده‌اند. آن‌ها موفق شدند مانع رکود اقتصادی جهان در اواخر سال ۲۰۰۸ میلادی گردند و به وسیله جایگاه توریسم و گردشگری^۲ بازار کسب و کار را رونق دهند.

چین، پرجمعیت‌ترین کشور جهان است و در رتبه نخست اقتصاد نوظهور دنیا قرار دارد؛ این کشور با ترویج تجارت گردشگری و سایر صنایع موازی، پس از ایالات متحده آمریکا بالاترین تولید ناخالص ملی دنیا را با مبلغ ۴/۹۹ تریلیون دلار به خود اختصاص داده است و هم‌اکنون، در معادلات سیاسی و اقتصادی جهان به‌خصوص در بازارهای بین‌المللی بورس، صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی نقش آفرین و تأثیرگذار شده است. هند، به عنوان دومین اقتصاد نوظهور دنیا- که فستیوال تنوع فرهنگی است- رقم ۱/۳ تریلیون دلار را به عنوان تولید ناخالص ملی خود برگزیده در حالی که ۲۶۷ میلیون نفر نیروی جوان کارگری دارد و به نسبت جمعیت، بیکاری بسیار اندکی را یدک می‌کشد. روسیه نیز با حمایت از گردشگری و سرمایه‌گذاری خارجی در کنار تجارت نفت و گاز در جایگاه سوم قرار دارد؛ به نحوی که درآمد ماهانه آن‌ها از ۵۰۰ به ۱۰۰۰ دلار رسیده است. برزیل نیز- که به سرزمین فوتبال و قهوه مشهور است- با اتخاذ سیاست بازار آزاد و حمایت از اقتصاد داخلی در معیت بخش خصوصی و گردشگری، تنها با ۵ درصد رشد تولید ناخالص ملی خود را به مقام چهارم اقتصاد جهان رسانده است. ترکیه در این فهرست در رده پنجم قرار دارد این در حالی است که این کشور از رتبه ۱۷ قدرت اقتصادی جهان به این مقام ارتقا یافته است؛ کالاهای ترک در حال رقابت با اجناس چینی تمام مرزها را در می‌نوردند به ویژه که از کیفیت بسیار بالایی نیز برخوردارند.

گام‌های مثبتی که ترکیه در سال ۱۹۸۳ برداشته، امروز به بار نشسته به طوری که دوستی و مودت با ترکیه آرزوی بسیاری از کشورهای جهان است به ویژه که یکی از بزرگترین شرکای تجاری ایالات متحده آمریکا و دنیای غرب است. مکزیک، هم‌اکنون در رتبه ششم این رده‌بندی قرار گرفته است؛ این کشور با ترکیب اقتصادی متشکل از صنعت و خدمات، مسیر حرکت بخش خصوصی و دستیابی به توسعه پایدار را با یک جهت‌گیری منطقی مهیا کرده است. اندونزی، دیگر کشور نوظهور در کلوپ جدید است که با سرمایه‌گذاری اصولی و ایجاد نظم در کسب و کار، تولید، شایسته‌سالاری و تخصص در بخش‌های صنعت، خدمات، کشاورزی و گردشگری جایگاه مناسبی برای خود تدارک دیده است.

لهستان، دیگر کشور اروپایی است که با داشتن رشد ۶ درصدی اقتصادی در جایگاه هشتم قرار دارد. کشور کوچک امارات در حاشیه خلیج فارس نیز شاهد رشد اقتصادی بسیار بالا تا حد مقام نهم می‌باشد و این کشور به بهشت سرمایه‌های خارجی مبدل کرده است. اما آخرین جایگاه از این رده‌بندی متعلق به کشور تایلند است که با رشد دو سوم تولید ناخالص ملی و با پشتوانه صادرات توانسته بسیاری از مشکلات ۵۰ سال گذشته خود را حل کند و هم اکنون در این رتبه قرار گیرد^۲ البته، بعید نیست در آینده نزدیک با توجه به رقابتی بودن تجارت و گردشگری، این کشورها مقام خود را به کشورهای موفق دیگری واگذار نمایند. امروزه کشورها برای کوچکترین بحران‌های بین‌المللی بر سر میز مذاکره آماده و معاهده یا توافق‌نامه امضا می‌کنند. البته، به این تحولات باید جهانی شدن اقتصاد و ارزش‌ها را افزود. با این حساب تلاش برای معرفی فرهنگ‌ها و شناساندن نقاط قوت و ضعف کشورها اولین اولویت آینده کشورهای عضو جامعه بین‌المللی خواهد بود. بدون شک، گردشگری قادر است این وظیفه مهم را عهده‌دار شود و به نظر می‌رسد که دهکده جهانی «اراست مکه لوهان» در حال تحقق است، ضمن این که گردشگری دارای آثار فراوان اقتصادی است اما اهمیت فرهنگی این صنعت و نقشی که گردشگری در ارتقای سطوح همبستگی دارد عموماً قابل انکار است. درعین حال، وجود تهدیدات مستمر و پایدار بین‌المللی - که پیشاپیش به آن‌ها اشاره کردیم - و ضرورت محو زمینه‌های تنش در روابط بین ملل و اقوام گوناگون در دنیا، از اهم کارکردهای دولت‌ها در دستیابی به توسعه پایدار است. این کتاب قصد دارد به تشریح اهمیت گردشگری در هزاره سوم بپردازد؛ به همین جهت موضوعاتی چون اهمیت، تعاریف، کارکرد، واژه‌شناسی، تأثیرات فرهنگی، اجتماعی و سیاسی گردشگری، تنوع توریسم، وضعیت توریسم در پاره‌ای از کشورهای سازمان‌های بین‌المللی دست‌اندر کار در توریسم، اهمیت محیط زیست در حوزه گردشگری، جامعه بین‌المللی و چشم‌اندازهای اعلامیه هزاره ملل متحد طلایع داران همبستگی بین‌المللی، اهمیت صلح و توسعه جهانی و رنسانس گردشگری، در این کتاب مورد بحث و بررسی قرار گرفته و در نهایت به این نتیجه رسیده است که گردشگری افق درخشان جامعه بین‌المللی است که قادر است به بسیاری از مصائب جاری روابط بین‌الملل پایان دهد و ملل را به سوی دوستی، مودت و همبستگی معنوی سوق دهد. نگارش این کتاب، بدون یاری خداوند بزرگ مقدور نبود ضمن آن که در دستیابی به این مهم از محضر اساتید بسیاری که حق سروری بر بنده دارند بهره‌ها گرفته‌ام که در رأس ایشان جناب آقای دکتر سیدقاسم زمانی، عضو هیأت علمی دانشگاه

علامه طباطبائی، قرار دارد که از راهنمایی‌های ارزشمند و گرانبهای ایشان تقدیر و تشکر می‌نمایم. امید است مطالعه این کتاب در ارتقای همبستگی فرهنگی و معنوی همه ملل در دهکده جهانی تأثیر داشته باشد. هر چند که ادعای جامعیت و کامل بودن کتاب را نداریم اما به سهم خود تلاش کرده‌ایم روحیه مودت و اخوت و همبستگی را در ضمیر پاک انسان‌ها ترویج دهیم.

پی‌نوشت‌ها:

- ۱- بعیدی نژاد، حمید و دریایی، محمدحسین و علی آبادی، مهدی؛ تحول در ساختار نظام ملل متحد، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، چاپ اول، زمستان ۱۳۸۴، ص ۱۰۷.
- ۲- گذری بر اقتصادهای نوظهور، روزنامه اطلاعات صفحه اقتصاد و بورس، چهارشنبه ۳۰ شهریور ۱۳۹۰، ص ۱۷
- ۳- بررسی ۱۰ اقتصاد برتر جهان، روزنامه اطلاعات صفحه اقتصاد و بورس، مورخه پنجشنبه ۲۰ مرداد ۱۳۹۰، ص ۱۷